

GAÁL GABRIELLA

**A DIÁKÖNKORMÁNYZAT SZEREPE A
DEMOKRÁCIÁRA NEVELÉS FOLYAMATÁBAN**

RESÜME: (*The role of student self-government in the process of bringing up to democracy*) The democracy – realized in the society and general education – has the rightful expectation to that attaining practice of democratic principles should be in stressed position during the actioity of schools and so should be the preparation for taking part actively in the society.

The most effective measure of there is the student self – government.

The study treatise deals the historical summary of this topic, with its part in the education and developing personality, with the typical features of adult staffs, with the relationship between teachers and students and with the principles of activity of student self – governments.

”Valódi szabadság csak az önkormányzati
elvnek az állam minden intézményin
következetes keresztülvitele mellett lehetséges.”
(Kossuth Lajos)

BEVEZETÉS

A világon mindenütt a társadalom legnagyobb vívmányai közé tartozik a demokrácia. *Közoktatásunkban* megvalósult a magán, a felekezeti, az alapítványi iskolák életre hívásával az iskolaválasztás demokratizmusa; a polgári demokráciában bevált iskolaszerkezet; a

pályázaton alapuló igazgató választás; az önállóságot élvező gyermekközösségek létjogosultságának elismerése. A decentralizáció következtében a lokálpatrióta gondolkodás és cselekvés került előtérbe, az önkormányzatok, a szülők, a pedagógusok, a gyerekek "tulajdonosaivá" váltak az iskolának, formálhatják a tevékenységét, élhetnek a tartalmi munka megújításával, a fejlesztéssel, a nyitottsággal.

Az *iskolaszékek* az intézmény és a környezete tartalmas, aktív kapcsolatának valóra váltását szolgálják, a működésben érdekelt társadalmi erők együttműködésének összehangolásával. Működésük jellemzői: az önkormányzati elv; és egyik alapeszközei a közoktatási, művelődési, érdekvédelmi és érdekképviselői társadalmi szervezetek és a helyi demokrácia megteremtésének. Tevékenységükhöz tartozik: a jelenkor követelményeinek megfelelően a nevelési rendszer és az iskola fejlesztési koncepciójának kidolgozása; az iskola aktuális kérdéseinek megoldása; az oktatási és nevelési munkához szükséges gazdasági feltételek megteremtése; a rendszeres tájékoztatás megszervezése a pedagógusok és szülők körében.

Pedagógiánk a történelmi, gazdasági, társadalmi változásoktól függően visszatér az Európában elfogadott *humán értékhez*. **Paul Katz** szerint ilyen érték: "a megbízhatóság, amikor a pedagógusok, szülők, diákok betartják a demokrácia szabályait; a becsületesség, amely magába foglalja az őszinteséget, a kimondott szavak hitelét, az igazság képviselését; az egyértelmű magatartást. A demokrácia humanizmusának jegyében érvényesülhet a jóakarát, a tisztesség, a felelősségvállalás, a lelkiismeretesség, a társak tisztelete, az együttműködési készség." (1)

A közoktatás kiemelt feladata az *interperszonális nevelés*, amelyben a demokráciát a jó tanár-diák kapcsolat, a nevelési tényezőkkel kialakított hatékony együttműködés jelenti. A tanulók kölcsönös viszonyának szervezése értékekkel gazdagítja a mindennapi pedagógiát, ezáltal valósul meg a bizalom, a megbecsülés, az egymás értékeinek elismerése, a *tolerancia* kialakítása.

Bayer József írja: "A tolerancia dialogikus viszony: a másikat nem zavaró tényezőnek tekinti, hanem olyannak, akire szüksége van, akivel együtt kell és akarunk élni, és ezért közösen kell kialakítanunk az elviselhető, sőt örömteli együttélés feltételeit. Nem elég hallgatni és túrni a másikat – a tolerancia aktív viszonyt jelent, meg is kell

hallanunk, amit a másik mond, és figyelünk kell az igazára és az érdekeire.” (2)

A *demokratikus iskola legfőbb feladata*, hogy olyan állampolgárokat neveljen, akik képesek érdekeik felismerésére és megfogalmazására, és azokat képviselni is tudják, akik számára természetes a szabad és félelemmentes véleménynyilvánítás és érdekképviselés, akik birtokában vannak a demokratikus politizálás minden elemének.

”Az iskolai demokrácia valóságos biztosítékának azt az iskolaközösséget tekintem, amelyben az iskolai méretekben megszervezett együttműködések, az iskolai önkormányzat és az iskolai közvélemény együtt, egyszerre, egymást áthatva van jelen. Mégpedig nem a pedagógusok által kreált formális szervezetként, hanem a diákok valóságos öntevékenységének feltételeként és eredményeként.”(3)

Gáspár László 1988-ban megfogalmazott gondolatainak aktualitását támasztja alá a Magyar Köztársaság Országgyűlése által elfogadott közoktatási törvény V. fejezete (A közoktatási rendszer intézményeinek működése), amely meghatározza a tanulók közösségének, a diákönkormányzatoknak tevékenységét, az érdekképviselésben, az érdekvédelemben betöltött szerepét.

A jogi deklaráció hangsúlyozottan irányítja a figyelmet arra a tényre, hogy az önkormányzatiságot tanulni kell, a legelemibb szocializációs szabályok, normák elsajátítása az iskolában történik, az egyének és közösségek társadalmi-politikai aktivitása révén.

Ez olyan iskolai gyakorlatot követel, amelynek sajátosságai:

- az *öntevékenység és önkormányzás*, amelyek biztosítják az iskolai tevékenység sajátos rendszerét, az iskola egyéni arculatának kialakulását
- a *gyerekek feladat és tisztség vállalása*, amely az önállóan kezdeményező, tetterre kész, aktív, magas szintű szervezőképességgel rendelkező személyiségek kibontakoztatását teszi lehetővé.

A napi pedagógiai gyakorlatban, ha az önkormányzatok kerülnek az érdeklődés középpontjába, az alábbi kérdések fogalmazódnak meg:

Lényeges-e, hogy a diákok megtanulják az önkormányzatiságot?

Az elsajátítás érdekében milyen igényeket, követeléseket fogalmazunk meg az önkormányzatokkal szemben?

Milyen szerepe van a személyiség fejlesztésében?

Meddig terjed a pedagógusok felelőssége, milyen a felnőtt testületek, vezetők irányítási stílusa?

Mely szempontok alapján kell megszervezni az önkormányzatot?

A kérdések sorát tovább lehetne folytatni, de tapasztalataim alapján ezek a legtipikusabbak, és ezekről szerzett és kialakult ismereteimet kívánom megfogalmazni.

TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS

A téma mondanivalójának feltárásához érdemes történeti áttekintést végeznünk, mert **Kosáry Domonkos** szavaival élve: "Minden súlyos kár és veszteség ellenére a múltból életerős szálak vezetnek felénk és a jövő felé." (4)

A tanulói önkormányzat első kezdeti formái a XV–XVI. sz. humanista pedagógusainak körében jelent meg. A XVI. sz.-ban az angol kollégiumokban létrejött a *prefektusok* rendszere. A kollégiumok elsődleges közössége a *coetus* volt, amely átfogta a diákok egész élettevékenységét, segítette a tanulást, felkészítette a közéletre.

A polgári társadalmakban – elsősorban amerikai kísérletek nyomán – az állami élet fórumaihoz igazodva öngazgatási formákat hoztak létre, pl.: városigazgatási szisztéma, amelynek keretében polgármestert, rendőrfőnököt, városbírókat, tanácstagokat választottak.

A reformpedagógia különböző áramlataiban magas szintre fejlődtek az önkormányzati törekvések, a tanulókat bevonták saját tevékenységük szervezésébe, fejlesztették a közügyekben való részvétel képességét.

E század elején az a felismerés, hogy a hagyományos tanulóiskola nem adhat alapot az igazi öntevékenységre, benne az önkormányzat nehezen épülhet ki, központi szerephez juttatta az önkormányzatokat a nevelés rendszerén belül. Az önkormányzó tevékenységet a nevelés fontos eszközének tartották, és az iskolai önkormányzat legfontosabb funkciójának a gyermekek szervezőképességének kifejlesztését tekintették, a gazdag tevékenységi formák biztosításával. Az autonómiát a tanulók és a pedagógusok együttes feladatvállalásával, a közösségek létrehozásával valósították meg. A közösségek önállóan és öntevékenyen célokat tűztek ki, megtervezték, megszervezték, végrehajtották a célokat szolgáló feladatokat, ellenőrizték és

értékelték a végzett munkát, és így a tanulói önkormányzat, a közösségi és az egyéni tevékenységek szervesen összekapcsolódó rendszerében realizálódott.

A *hazai szakirodalomban* is találkozunk az önkormányzat és a közösség összefüggésének, tartalmának meghatározásával. A pedagógiai kutatók legfőbb jellemzőknek tekintik: hogy a tevékenységek milyen széles körét vonja hatása alá, és a gyermekek milyen számban vesznek részt az önrányításban. A tanulói önkormányzatot az egész közösség önszervező tevékenységének tartják, amelyben mind a vezető szerveknek, mind pedig a közösség egyes tagjainak sajátos feladata van, és amelynek során a tanulóközösség a pedagógus közösséggel együttműködve saját ügyeit, saját tevékenységét fejlettségének megfelelő szinten önállóan intézi.

A TANULÓI ÖNKORMÁNYZAT SZEREPE A NEVELÉSBEN

A tanulói önkormányzat nem egy kiragadott fejlesztési terület az iskolák életében, hanem a nevelési rendszer egy szelete. Egy nagyobb működő rendszer eleme, sajátos céljaival hozzájárul az eredményes személyiségfejlesztés megvalósításához.

Gáspár László hangsúlyozza: ... a nevelőközösség ... társadalmi küldetésének fejlesztésére törekszik. Éppen ezáltal és eközben valósítja meg lényegi feladatát: minden egyes személyiség képességeinek tulajdonságainak formálását.

A tanulói önkormányzat megszabja a közös élet és a cselekvés szervezeti kereteit, létrehozza azokat a fórumokat, ahol a diákok tevékenysége kibontakozhat, ahol mindenki bekapcsolódhat a közügyek megvitatásába, célok, feladatok kitűzésébe, végrehajtásába, ellenőrzésébe, értékelésébe, fejlődhet a közéleti beállítódása, hajlama és képessége.

Az önkormányzat *erkölcsi, képességbeli követelmények támasztásával* legközvetlenebbül a *személyiség közéleti tulajdonságának fejlesztésében* vesz részt. Korunkban nélkülözhetetlen a társadalom fejlődésének tényeken alapuló, nyitott és rugalmas megismerése, a szerzett tapasztalatok, az információk feldolgozása, az ismertetek rendszerbe foglalása; *az áttekintő, az elemző, a helyes ítéletalkotó és az önálló gondolkodás képességének felhasználásával.* De jelent a közéletiség más emberekkel való együttműködést is, ehhez a diákoknak az *emberismeret, a kapcsolatteremtés, a másokra*

való hatás képességeivel kell rendelkezniük. A közéleti embertől *morálisan elvárjuk*: a konfliktusok értelmi érvekkel történő megoldására törekvő magatartást, az erkölcsi bátorságot, a kitartást, az igazságért való következetes kiállást, valamint az aktív tevékenységre készítő belső hajtóerőt, a szervezetekben való önkéntes részvételt. Az ismeretek integrálása, általánosítása, konkrét esetekben való alkalmazása *tantárgyi és osztályfőnöki* órák keretei közt történik. A gyakorlati tevékenység a nevelés színterein valósul meg, melyek közül alapvető az *iskolai belső élete*. A tanulók közéleti tevékenységének szervezeti kerete az iskolai önkormányzat, mely hozzájárul a belső élet gazdag, sokoldalú megszervezéséhez *élményszerű tapasztalatok nyújtásához*.

A tapasztalatszerzést követi a tapasztalatok feldolgozása, általánosítása, tudatosítása, mely a végzett tevékenység *ellenőrzése, értékelése* során valósul meg, az önkormányzat fórumain. Az ellenőrzés-értékelés legfontosabb *jellemzői*: rendszert alkot, kialakítja az erkölcsi normákon alapuló tettek rangsorát, helyes szokásokat, amelyek fejlesztik az önértékelési képességet. A megfogalmazott elvek segítik a *közösség hagyományainak, perspektíváinak* kialakítását, a személyiségformálás érdekében.

A közösségi élet *normák gyakorlására* is módot ad, megszervezi a hasznos tevékenységeket, képviseli a helyes magatartás követelményeit, az értékelés objektivitását.

Az önkormányzat direkt nevelő hatása érvényesül, amikor biztosítja a diákok aktív részvételét a saját nevelésükben azzal, hogy a *közösség tagjai képességeiknek megfelelő, tartós cselekvést biztosító feladatot kapnak*, amelyek segítenek az egyén személyiségjegyeinek feltárásában, kibontakoztatásában, a helyes önértékelésben. Minden tanuló aktív bekapcsolódása megvalósítja a jogok és kötelességek tényleges egységét is megakadályozza, hogy a tanulóközösségben létrejöjjön a "szuperaktívok" csoportja és az egyéni feladatokkal nem rendelkező diákokban kialakuljon az érdektelenség, az érzékenység, a befeléfordulás.

Daróczy Sándor–Horváth Lajos a következő sajátos személyiségjegyeket különbözteti meg az önkormányzás fejlesztése során:(5)

Tudás jellegű összetevők: az önkormányzatra vonatkozó ismeretek; az önkormányzó tevékenység eszközeinek ismerete.

Képesség jellegű összetevők: áttekintő- és elemzőképesség, a döntés, a szervezés képessége, a kapcsolatteremtő képesség, hatni tudás az emberekre, az emberismeret, a tolerancia képessége, a helyzetfelismerő képesség.

Ösztönző -reguláló összetevők: Motívumok: a cselekvési készenlét, a cselekvési vágy, a hiúság, a vezetés vágya, az önérvényesítés vágya, az önkormányzó tevékenységhez való pozitív viszony. *Szükségletek:* az együttműködés, a közösséghez tartozás szükséglete, a közösség elismerése iránti szükséglet, a közösség ügyeivel való törődés szükséglete. *Érdekek, mint tudatosult szükségletek:* objektív szükségletek és szubjektív szükséglettudat egybeesése; az egyéni és közösségi érdekek egyeztetésére való törekvés; a közösségi érdek, mint az egyéni érdek része. *Beállítódások:* a közéleti beállítódás, az igazságosságra, a segítségre, az együttműködésre való beállítódás. *Irányultságok:* kollektív irányultság, politikai irányultság.

A NEVELŐTESTÜLETEK DEMOKRATIZMUSA

A pedagógusközösség demokratikus működése a tanulóközösség demokratizmusának alapfeltétele, amelynek megvalósításáért a testület minden tagja felelős. Ez vonatkozik a vezetés-irányítás módjára, mind pedig az egész tevékenységre.

Gácsér József tételei alapján a nevelőtestület demokratikus légkörének jellemző jegyei: (6)

A demokratikus gondolkodás előfeltétele a személyiség tudatos állásfoglalásának. A demokratikusan gondolkodó pedagógus a közösség és az egyén egységének figyelembevételével vesz részt a tények értékelésében, a magatartás következményeinek megítélésében, az egymáshoz fűződő kapcsolatok kialakításában.

A jogok és köteleességek összefüggésének elfogadása.

Egységes elvek elfogadása az oktató-nevelő munka végzésében, a dokumentumok értelmezésében és végrehajtásában.

A közösség és a tagok egyéni érdekeinek összehangolt érvényesítése.

Kölcsönös alkalmazkodás a tisztelet jegyében, elvtelen megalkuvás nélkül, hiszen a mindennapi szükségszerű együttlét, a feladatok összefonódása, a testületi élet is megkívánja és feltételezi a kölcsönös kommunikációt, amelyre jellemző a figyelmesség, a kollégák

álláspontjának megismerése, jogos érzékenységük tiszteletben tartása.

A tárgyilagos, nyílt értékelés és bírálat. Az értékelés akkor tárgyilagos, ha szigorúan ragaszkodik a tényekhez, a pozitív értékekre legalább olyan hangsúllyal mutat rá, mint a hiányosságokra. A bírálatokkal hibára és nem személyre kell irányulnia, megfogalmazni pedig helyesen megokolva, tapintattal kell.

A személyiség önállóságának és a szükséges irányítás követelményeinek egyeztetése. Az oktató-nevelő munkát szabályozó hivatalos dokumentumok egyes feladatok tekintetében kötelező elvárásokat tartalmaznak, amelyeket a nevelőknek el kell fogadniuk. A nevelői tevékenységükben igen nagy önállóságot élveznek, a módszerek, az eljárások között önállósággal válogathatnak.

A demokratikus pedagógusközösségek kialakításában, fejlesztésében legnagyobb szerepe az *igazgatónak* van. Ez a fejlesztés részéről jó fórumokat, belső munkamegosztást, demokratikus vezetési stílust igényel. *Tevékenységének jellemzői:* képes áttekinteni az egyes részközösségek teljesítményét, operatíván szervezni a tanulókat, a pedagógusokat, szülőket, felnőttek kapcsolatait, alkalmazkodik a társadalom elvárásaihoz.

A tanulói önkormányzat eredményes nevelése igényli a *pedagógusközösség helyes szemléletét*, melynek *tartalmi jegyei:* célszerű, értelmes és összehangolt cselekvés, a gyermeki önállóság megfelelő értelmezése, bizalom a gyermek iránt, demokratikus irányítás, önálló feladatteljesítésre való nevelés, tanítás.

A NEVELŐKÖZÖSSÉG ÉS A TANULÓKÖZÖSSÉG KAPCSOLATA

A gyermekközösségek nevelő funkciót töltenek be, amely a két közösség együttműködésére épül, egységes rendszert alkot, egymással kölcsönhatásban működik, egyik kollektíva sem funkcionálhat a másik nélkül helyesen, céltudatosan.

A kapcsolat legfőbb sajátossága a felnőtt nevelők és a kiskorú neveltek helyzeti különbségeiből fakadó *aszimmetria*, melynek következménye: a felnőttre háruló fokozott felelősség. *Egyéb jellem-*

zők: az elvégzendő közös munka, a tanítás-tanulás feladata, és az együttes tevékenység osztályközösségben zajlik. A kapcsolat *egymás bizonyos fokú megismerését* kívánja meg, mert ennek alapján alakul a további viszony. A relációt befolyásolják a személyes megismerkedés előtti tényezők, előzetes információk és a tapasztalatok egyeztetése, elvárások közös nevezőre hozása, a hozzáállás.

A pedagógus-tanuló viszony alakulása döntő mértékben függ a pedagógus *vezetési stílusától*. Az *autokratikus* vezetési stílusú nevelő a gyerekek véleményét fontos kérdésekben alig vagy sohasem hallgatja meg. A közvéleményt nem veszi figyelembe vagy erőteljesen befolyásolja. A *laissez-faire* stílusú lemond a vezetésről. Határozatlan, könnyen befolyásolható, nem vállalja a döntésekkel, intézkedésekkel járó felelősséget, intézkedései következtelenek. A *demokratikus* vezetési mód alkalmazásával tanácsok, javaslatok, alternatívák kerülnek megfogalmazásra, amelyek lehetőséget adnak a gyermekek számára, hogy állást foglaljanak, véleményt mondjanak, aktívan részt vegyenek az intézkedések, döntések meghozatalában, végrehajtásában, értékelésében.

A DEMOKRÁCIA TANÍTÁSA

Az állampolgári ismeretek tanítása

Az első és legfontosabb az állampolgári ismeretek tanítása, a kormányzati rendszer jellemzőinek elsajátítása. A tanulóknak érteniük kell a kormányzat felépítését és tisztában kell lenniük a kormányzás feladataival. Tudniuk kell, hogy hogyan választják országuk vezetőit, hogyan születnek a döntések, és hogyan befolyásolhatják az állampolgárok a helyi és központi kormányzatot. Tisztában kell lenniük a politikai helyzettel és lehetőséget kell kapniuk az aktuális kérdések megvitatására, álláspontjuk kifejtésére. Ha azt várjuk, hogy felelős állampolgárként viselkedjenek, akkor meg kell velük ismertetnünk jogaikat és kötelességeiket, meg kell mutatnunk mit tehetnek a demokráciáért, a demokratikus intézmények működéséért.

A diákönkormányzatok

Az iskola belső életét úgy kell megszervezni, hogy a diákok közvetlen tapasztalatokat szerezhessenek a részvétel fontosságáról a

demokráciában. Ennek egyik leghatékonyabb eszköze a diákönkormányzat létrehozása.

A diákönkormányzat megalakítása, működtetése előtt a következőket *célszerű végiggondolni*:

- Semmi se történjen a gyerekek megkérdezése nélkül.
- Elsődleges feladat a tartalom és a tevékenység megszervezése, amely átfogja az iskolai élet egészét, rugalmasan alkalmazkodik a változásokhoz.
- A tevékenységekhez kell kialakítani az alulról építkező, életkornak megfelelő, funkcióval rendelkező szervezeteket.
- A célok, feladatok megvalósítása érdekében szükséges figyelembe venni a külső kapcsolatok biztosította lehetőségeket.
- Felnőttek nélkül nincs önkormányzat, de a felnőttek ne végezzenek el olyan feladatot, amit a gyerekek is el tudnak végezni.
- Az önkormányzatok rendelkezzenek döntési jogkörrel.
- A tanulói önállóság viszonylagos, határait a pontosan megfogalmazott jogosítványok jelölik ki.
- Kerüljük az indokolatlan túlszervezést, a sémákban való gondolkodást. A tanulói önkormányzat működésének *egy lehetséges modellje*.

Az iskola tanulói önkormányzatát az *osztályközösségekre* és az iskolában működő egyéb elsődleges közösségekre, *szakkörökre, érdeklődési körökre, sportcsoportokra* alapozzuk.

Az osztály fóruma az *osztálygyűlés*, amely szükség szerint ülészik és jogkörökkel rendelkezik.

Döntési jogkör: az osztályközösség életét érintő minden kérdés; a programok meghatározása; tisztségviselők megválasztása, visszahívása; a közösség tagjainak elismerése, büntetése.

Egyetértési jogkör: az osztályközösség tanulóinak súlyosabb fegyelmi büntetése

Véleményezési jogkör: vezetői tisztségekre tanulók jelölése.

Javaslattevő jogkör: házirend, és a tanulói önkormányzat működési rendjének és egyes szervei hatáskörének kialakítása; tanulók kitüntetése, jutalmazása; iskolai versenyek, vetélkedők, szabadidős programok meghatározása; a tanulókat érintő pénzeszközök felhasz-

nálása; az osztály tanulóinak magatartási és szorgalmi jegyeinek kialakítása.

Az osztályközösség vezető szerve az *osztálytanács*. *Tisztviselőit* az osztálygyűlés választja és a közösségtől kapott feladatokat teljesítik.

Osztálytitkár: képviseli az osztályt a diáktanácsban; továbbítja a diáktanácstól kapott információt; kéri az osztályfőnök véleményét.

Tanulmányi felelős: segíti a tanulással kapcsolatos problémák megoldását; tantárgyi versenyeket szervez az osztályon belül.

Szabadidő-felelős: szervezi az osztály programjait.

Gazdasági felelős: kezeli az osztály közös pénzét.

Környezetvédelmi felelős: túrák, kirándulások szervezése; a természet megismertetése, megszerettetése.

Egészségőr: ügyel az osztályterem tisztaságára; figyelemmel kíséri a személyi higiéniát.

Az egyes elsődleges közösségek az osztály mintájára szervezik önkormányzatukat.

Az iskolaközösség legmagasabb *fóruma az iskolagyűlés*.

Formái:

1. Az iskola valamennyi tanulója és tanára részt vesz az iskolagyűlésen.

2. Küldöttgyűlés, melyen az iskolagyűlésre külön megválasztott diákok képviselik társaikat.

Az iskolagyűlés *jogköre*:

Döntési jogkör: a diáktanács és a diáktanács titkárának (elnökének) megválasztása, visszahívása; a működési rendjének, fórumai hatáskörének eldöntése; iskolai szabadidős tevékenység kialakítása; iskolanapok programjának meghatározása; tanítás nélküli munkanapok felhasználása; iskolai szintű jutalmazás, kitüntetés alapítása, odaítélése, elmarasztalás, büntetés; iskolaújság, rádió létesítése, működési elveinek kialakítása.

Egyetértési jogkör: házirend megállapítása; iskolai versenyek, vetélkedők meghatározása, pályázatok kiírása; a tanulókat érintő pénzeszközök felhasználása.

Javaslattevő jogkör: a tanulókkal kapcsolatos minden iskolai kérdés.

Az iskolai önkormányzat vezető szerve a diáktanács, amely többféle elnevezéssel működhet – önkormányzati-, közösségi-, gyermek-, tanulói tanács –.

A diáktanács jogkörei:

Döntési jogkör: munkarendjének és üléstervének meghatározása; belső munkamegosztásának kialakítása.

Véleményezési jogkör: programok szervezése, iskolai létesítmények működési rendjének kialakítása, iskolai versenyek, vetélkedők meghatározása.

Javaslattevő jogkör: tanulókkal kapcsolatos minden iskolai kérdés; pedagógusok elismerése; tanulók munkában való részvétele; az iskolai szabadidős tevékenység kialakítása; az iskolai szintű ünnepek, kirándulások, szünidei foglalkoztatási formák, tartalmak meghatározása.

Munkáját kialakított, elfogadott program és ülésterv alapján végzi.

Tisztségviselői, tagjai lehetnek: titkár, elnök, titkárhelyettes, kulturális, tanulmányi, környezetvédelmi, gazdasági, társadalmi munka, sport és turisztikai, ügyeleti felelős, osztálytitkárok, napközi otthonok és szakkörök képviselői, önkormányzatot segítő tanár.

Megjegyzés: a tartalmak és szervezeti keretek a feladatok változásával együtt módosulnak.

Az önkormányzatok *pedagógiai gondozása* nélkülözhetetlen, mivel a tanulói önkormányzat és szervei folyamatos megerősítés és visszajelzés nélkül formálissá válnának, felbomlanának. A diákönkormányzatot patronáló pedagógus feladata, hogy segítséget nyújtson, tartsa tiszteletben a szervezetek autonómiáját, hasznosítsa a gyerekektől kapott információkat. Figyelemmel kell kísérnie a tisztségviselők feladatvégzését, a munkájuk értékelését.

A demokrácia gyakorlásának lehetőségei

Diana Ravitch a Columbiiai Egyetem Tanárképző Főiskolájának adjunktusa, az "Oktatással a demokráciáért" nemzetközi alapítvány elnöke, az AFT (Amerikai Tanárszövetség) által rendezett kelet-európai szemináriumsorozat keretében az alábbi gyakorlati lehetőségeket fogalmazta meg:(7)

1. A demokrácia gyakorlására az éppen folyó viták modellként szolgálhatnak. A diákok ENSZ-vitákat tarthatnak, ahol az éppen napirenden lévő kérdésekről mondják el a véleményüket.

2. Az iskolában minden létező demokratikus intézményt reprodukálni lehet: lehet képviselőválasztást rendezni, parlamenti vitát "játszani".

3. Az osztályban rendszeresen szavazással kell dönteni az életükben szerepet játszó kisebb ügyekben is. A diákok döntését a tanároknak el kell fogadniuk.

4. A demokratikus magatartást a tanítási módszerekkel is népszerűsíteni lehet. A diákjainkat meg kell tanítanunk, hogy kérdéseket feltenni nem csupán okvetetlenkedés. A kérdés további ismeretek forrása, segít a problémák tisztázásában.

5. A diákoknak azt is meg kell tanulniuk, hogy a tankönyvek sem tévedhetetlenek, a szakértők sem értenek mindenben egyet, szüntelenül vitatkoznak a jelenségek értelmezésén, magyarázatán.

6. A demokratikus értékeket erősíti az is, ha szűkebb környezetünk problémáira keresünk megoldást az iskolában. Meg kell tanulniuk, hogy a tények ismerete értékesebbé teheti elképzeléseiket, s meg kell tanulniuk a felelős cselekvést is. Ezt úgy lehet elérni, hogy a társadalmi igénynek megfelelően társadalmi munkát végeznek, ami mozgósítja a diákok energiáját és képességeit.

KÖVETKEZTETÉSEK – TANULSÁGOK

- Az iskolai közösség a társadalom része, a gyerekeket a társadalmi valóságra kell felkészíteni. Ennek fő eszköze a diákönkormányzat megszervezése, melynek tevékenységét a sokszínű tartalom jellemzi, és hozzájárul a gyerekek személyiségjegyeinek fejlesztéséhez.

- A tanulók önkormányzat kibontakoztatása csak valódi igény alapján lehetséges. Tartalmát, működési rendjét a diákközösség fejlettségi szintje, az iskola sajátos adottságai, körülményei határozzák meg.

- Az önkormányzat építése pedagógiai és tartalmi kérdés, hatékony működése hosszabb folyamat eredményeként valósulhat meg, és a fokozatosság elvének betartásával fejleszthető. Fontos a működés hatékonysági mutatóinak mérése.

- Az önkormányzati közösségnek a tervezéstől az értékelésig aktív szerepet kell adni, és így mindjobban képes lesz lefedni az egész tevékenységi rendszert. De alapvető követelmény, hogy az önkormányzat ne váljon elkülönült szervezetté, ezt a beszámoltatási rend biztosíthatja. A gyerekek többsége kapjon érdemi megbízást, és senki se vállaljon 1–2 tisztségnél többet.

- Egyaránt gondolni kell az iskolaközösség és az osztályközösség összehangolt fejlesztésére, hiszen egymásra épülnek, együttműködnek. Olyan rendszert kell kiépíteni, amelyben megvalósul a kétoldalú információáramlás.

- Nélkülözhetetlen, hogy minden önkormányzati szerv autonómiával rendelkezzen. Ehhez egyértelműen kell megfogalmazni a jogosítványokat, az alá- és fölérendeltségi viszonyt, amelyek azonban a szólás és véleménynyilvánítás szabadságának semmilyen korlátokat nem szabhatnak. A jogosítványok meghatározásakor legfőbb szempont, hogy ténylegesen biztosítsa a tanulói érdekképviselést. A szervezeteknek rendelkezniük kell az önszervezés és az önfejlesztés jogával. Kíváncsi vagyok, hogy az autonóm szervezet, autonóm személyiségek alkossák.

- A diákönkormányzat egy új típusú tanár-diák viszonyt feltételez. Az egyes tanár-diák kapcsolata mellett a tanulóközösség és pedagógusközösség partneri viszonya is megjelenik, kölcsönhatásban fejlődik.

A pedagógusközösség biztosítja a tanulói önkormányzat működési feltételeit, törődik a pedagógiai gondozással.

J E G Y Z E T E K

1. Paul Katz: Mi a humanizmus? Világosság, 1991. 4. 289.
2. Bayer József: A türelem esélye és a békétlen átmenet. Kritika, 1990. 9. 7.
3. Gáspár László: Diákönkormányzat és iskolai demokrácia. Köznevelés, 1988. 2. 15.
4. Kosáry Domonkos: Reform -- indulatok helyett. Magyar Tudomány, 1991. 6. 643.
5. Daróczy Sándor–Horváth Lajos: Mozgalmi, iskolai együttműködés és önkormányzat fejlesztés. Pedagógiai Szemle, 1988. 1. 23.
6. Gácsér József: Demokratizmus és általános iskola. Módszertani Közlemények Könyvtára 9. 24–28.
7. Diana Ravitch: Mi a demokrácia és hogyan tanítjuk az iskolában? Kézirat

I R O D A L O M

1. A tanulói önkormányzat kialakításának és működésének tapasztalatai. Somogy megyei Pedagógiai Intézet – Kaposvár, 1992.
2. Bábosik István: A nevelés folyamata és módszerei. Leopold Könyvkiadó Kft. Bp. 5991.
3. Bayer József: A türelem esélye és a békétlen átmenet. Kritika, 1990. 9.7.
4. Bóra Ferenc: A demokráciára nevelés néhány alapkérdése. Új Pedagógiai Szemle, 1991. 11.16.
5. Bóra Ferenc: Iskolaszék és az iskolai autonómia. Köznevelés, 1990. 26.10.
6. Csepeli György: A szociálpszichológia vázlata. Múzsák Közművelődési Kiadó 1985.
7. Daróczy Sándor–Horváth Lajos: Mozgalmi, iskolai együttműködés és önkormányzat fejlesztés. Pedagógiai Szemle, 1988. 1. 11.
8. G. Donáth Blanka: A tanár-diák kapcsolatáról. Tankönyvkiadó, Bp. 1977.
9. Fenyő D. György: Nevelhet-e toleranciára az iskola? Új Pedagógiai Szemle, 1991. 1. 59.

10. Gácsér József: Demokratizmus és általános iskola. Módszertani Közlemények Könyvtára 9. Szeged 1985.
11. Gáspár László: Diákönkormányzat és iskolai demokrácia. Köznevelés, 1988.2.
12. Glatz Ferenc: Rendszerváltás az oktatásban. Köznevelés, 1990. 4. 3.
13. Halász Gábor: Iskola, helyi társadalom, iskolatanács. Akadémiai Kiadó, Bp. 1990.
14. Halász Gábor: Mit vár a társadalom az iskolától? Új Pedagógiai Szemle, 1991. 6. 3.
15. Halász Gábor: Önkormányzat és iskola. Új Pedagógiai Szemle, 1991. 3.3.
16. Hederics Vilmos: Az iskolai önállóság. Köznevelés, 1990. 17. 6.
17. Hoffmann Rózsa: A demokrácia esélyei a tanügyben. Új Pedagógiai Szemle, 1992. 6. 3.
18. Hoffmann Rózsa: Pedagógus és politika. Köznevelés, 1990. 11. 6.
19. Novák Gábor: Iskolairányítás az önkormányzati kerettörvény tükrében. Köznevelés, 1991. 27. 9.
20. Novák Gábor: Önkormányzat és iskola. Köznevelés, 1991. 9. 11.
21. Osztályfőnöki Kézikönyv az általános iskola 5–8. osztálya számára. Szerk.: Majzik Lászlóné dr. Tankönyvkiadó, Bp. 1983.
22. Önkormányzat és az iskola. Köznevelés, 1990. 33. 6.
23. Paul Katz: Mi a humanizmus? Világosság, 1991. 4. 298.
24. Pál Tamás: Igazlító Nap. Iskolapolgár Alapítvány Bp. 1992.
25. Ritó László: Demokrácia és iskolai esélyegyenlőség. Új Pedagógiai Szemle, 1991. 11. 11.
26. Spengler Györgyné: Mennyit ér ma az iskolai önállóság? Köznevelés, 1990. 5.6.
27. Szarka József–Bábosik István: Neveléstudomány. Tankönyvkiadó, Bp. 1982.
28. Zimmer Szilvia: Az önkormányzat ösvényén. Köznevelés, 1990. 13. 10.